

Waterhuishouding en herstelbaarheid van hoogveenvennen

Verslag veldwerkplaats -- *Nat zandlandschap*

Boswachterij Grolloo

9 juni 2010

Inleiders:

Gert-Jan Baaijens (Baaijens Advies)

Jan Streefkerk (Staatsbosbeheer)

Piet Kerssies (Staatsbosbeheer)

We zitten vandaag in Schoonloo. Het is een open plek in het bos. Waarom zou hier ooit een nederzetting gebouwd zijn op een droge plek, ver weg van alles, geen bouwland in de omgeving, vraagt Gert-Jan Baaijens (Baaijens Advies) zich af.

Het antwoord is dat het hier niet altijd droog is geweest met bos. Tot 1600 was het een groot hoogveengebied dat men is gaan vergraven. Men groef daarbij dwars door de keileemlaag heen, waardoor het hele gebied min of meer is leeggelopen en verdroogd. En dus ervaren we het hier als een van oorsprong droog gebied, maar niets is minder waar. Dit voorbeeld is voor Baaijens illustratief voor hoe belangrijk het is om goed de historie van een gebied te kennen alvorens je aan de slag gaat met het hoogveen of het herstel daarvan. Er is een aantal ontstaansvormen van hoogveenmeertjes. Door het opstuiven van zand in een riviertje gaat een riviertje uiteindelijk wat water lekken en zo kunnen er in de loop der tijd meertjes in de oksels van een meander ontstaan. Op de kaart zie je daarvan nog het resultaat: overal kleine mooie ronde vennetjes. Er kunnen ook ruggen ontstaan tijdens het schuiven van het ijs. Doordat het ijs verschillende richtingen op is geschoven zijn er tijdens de verschillende ijstijden ook meerdere ruggen ontstaan waardoor ook het water verschillende kanten op stroomt. Belangrijk is dus om te realiseren dat water stroomt, maar soms wordt tegengehouden door horizontale of door verticale ondoorlatende lagen. Dat samenspel van lagen zorgt voor het patroon van meertjes en laagtes die al dan niet langer of korter water vasthouden. Dus ook veentjes ontstaan daar waar er dijkjes zijn die water kunnen vasthouden.

Nauwkeurig meten biedt inzicht

Op de hoogtekarten die Jan Streefkerk (Staatsbosbeheer) laat zien, zie je mooi de stroomrichtingen van het ondergrondse water. Vervolgens moet je rekening houden met de ondoorlatendheid van de keileem en dan kun je min of meer gaan voorspellen waar water blijft staan, welke kwaliteit het water heeft en wat de chemische samenstelling is. Krijgt het bijvoorbeeld nog kalkhoudend water of komt er alleen regenwater op het veen? Door heel nauwkeurig op verschillende plaatsen en op verschillende diepten te meten kun je inzicht krijgen in de lokale grondwaterstromen en dat zegt dus iets over de potenties voor het hoogveen. Zo heeft bijvoorbeeld het dempen van enkele sloten in de jaren negentig nog niet geleid tot grote veranderingen in de waterstanden in de boswachterij.

Vennen gespaard bij bosaanplant

In de jaren zestig was dit gebied nog redelijk op orde, weet Piet Kerssies (Staatsbosbeheer) die hier al jarenlang beheerder is. Ook het beekdal was toen nog echt kwelgevoed. In de jaren daarna is de heide voor een groot deel ontwaterd en is er gespit en geploegd, is er brem en lupine gezaaid en met fosfaat bemest. De huidige vennen zijn indertijd gespaard gebleven bij de aanplant van bos: waarschijnlijk niet om ecologische redenen maar waarschijnlijk omdat dat de natste plekken waren die nauwelijks te

bebossen waren. De bossen die zijn gegroeid, zijn lange tijd beheerd als productiebossen. Later werden het de multifunctionele bossen en nu wil Staatsbosbeheer het een nog meer natuurlijk karakter geven. Maar tegelijkertijd staat Staatsbosbeheer er ook open voor dat er bos moet verdwijnen omwille van de hoogveenontwikkeling.

Het veld in: boswachterij Grolloo

In het veld zien we vanaf de uitkijktoren midden in het gebied hoe Staatsbosbeheer de laatste jaren bezig is geweest om het beekdal, dat jarenlang in landbouwkundig gebruik is geweest, weer stukje bij beetje om te zetten in natuur. In het beekdal kan het veen zich weer gaan ontwikkelen op de plekken waar het water blijft staan, als de ondoorlatende lagen er tenminste nog zitten. Een stuk verderop bezoeken we een ven dat nooit ontgonnen is geweest, maar dat wel ernstig verdroogd is geweest. Bij het dempen van de sloten in de omgeving, is het omliggende bos niet verzopen, maar is de waterstand wel hoger geworden in het ven. Belangrijke tip: ga in dit soort situaties geen sloten afdammen, maar dempen. Want je moet er als beheerder zeker van zijn dat je gebied geen lekken meer heeft. Bij het graven van sloten is vaak de keileemlaag lek gestoten of lek gegraven. Door de sloten met leem te dempen en vooraf te controleren op lekken, heb je dus een grotere kans op succes. Ook is het bos rondom het ven afgezet zodat er minder grote fluctuaties optreden in de waterstanden. De bomen gebruiken namelijk veel water dus

het ven verdroogt snel bij veel bos. Bovendien vangen bomen veel stikstof in, dus ook daarom is het voor het ven het beste als er zo min mogelijk bos staat. Natuurlijk zijn er ook andere redenen waarom je een bos toch zou laten staan. Denk aan productie en recreatie.

Vraag is echter nog steeds wel hoe de waterbalans er hier lokaal precies uit ziet. Komt er water vanuit de bossen? Komt er water uit het omliggende gebied en is het dus enigszins kalkrijk? We weten vaak niet, zo erkennen de drie inleiders, hoe het systeem er precies uit ziet. Dat maakt het moeilijk om van te voren goed in te schatten wat de effecten van maatregelen zijn. Vaak begrijpen je het systeem pas beter als je de effecten van ingrepen kunt volgen. Monitoring en voldoende kennis, zijn dus van onschatbare waarde voor een beheerder die het hoogveen wil herstellen. De zuidelijke uitloper van het Grolloër veen was tot voor enkele jaren geleden nog een landbouwgebied. Inmiddels is de bouwvoor afgegraven, zijn de sloten met leem gedempt, en is het veel natter geworden met een redelijk stabiele waterstand. Het staat nu nog vol met pitrus dus dat duidt op toch nog een overmaat aan fosfaat. Maar over de pitrus hoeven we ons geen zorgen te maken. Laat het eens honderd jaar duren, maar dan is het ook helemaal weg. Bovendien, zo weet iemand, kunnen woelmuizen grazen op de pitrus. Er ontstaan dan kleine open plekken en daar groeien dan de eerste veenmossen. Het belangrijkste voor een veenmosontwikkeling is dat de waterstand stabiel is en hoog. En die omstandigheden lijken hier te zijn gecreëerd.

Meer informatie:

Jan Streefkerk, j.streefkerk@staatsbosbeheer.nl

Gert-Jan Baaijens, gertjan.baaijens@hetnet.nl

Piet Kerssies, pkerssies@home.nl

